

Роль освіти в сучасному світі: дослідження трансформації професії педагога

*Ходунова Вікторія Леонідівна¹, Олексієнко Алла Валеріївна²,
Назарчук Олександр Миколайович³, Калініченко Тетяна Миколаївна⁴*

Опубліковано	Секція	УДК
03.04.2023	Освіта/Педагогіка	378.14

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7832265>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Освіта вважається однією з найважливіших складових культури та людського життя загалом. Система освіти кожного суспільства формується відповідно до його особливостей і рівня соціально-економічного розвитку. У статті аналізується проблема модернізації освіти та розвитку особистості в контексті сучасних цивілізаційних змін. Освіта відіграє надзвичайно важливу роль у світі, оскільки є ключовим фактором у розвитку суспільства та економіки, технологій та науки. Висвітлено фактори, що впливають на розвиток сучасної системи освіти, а також вимоги, які сучасна цивілізація ставить до особистості людини. Зокрема, розглядаються теми цифрової освіти, інноваційних підходів до навчання, креативності та критичного мислення, соціальної відповідальності та зміни підходів у педагогічній практиці. Здійснюється також аналіз вимог, які ставить сучасна цивілізація до особистості людини та системи освіти.

Ключові слова: глобалізація, інновації, розвиток особистості, інтерактивні технології, трансформація, критичне мислення.

The role of education in the modern world: a study of the transformation of the teaching profession

Annotation. Education is considered one of the most important components of culture and human life in general. The education system of each society is formed according to its character and level of socio-economic development. This system reflects the problems and needs of society in a specific historical period, therefore its forms, content, and institutions

¹ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Педагогічний факультет, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 01054, Україна, м. Київ, вул. Тургенівська, 8/14, <https://orcid.org/0000-0001-7751-9992>

² кандидат філологічних наук, доцент, кафедра іноземних мов, 2 міжнародний факультет, Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна, 69035, м. Запоріжжя, проспект Маяковського, 26, <https://orcid.org/0000-0002-5095-6065>

³ кандидат історичних наук, директор, Інститут стратегічного проектування, 04213, Україна, м. Київ, просп. Володимира Івасюка, 53 Б, доцент кафедри політичних технологій, юридичний інститут, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 04050, Україна, м. Київ, вул. Юрія Ілленка, 81, <https://orcid.org/0000-0002-2616-6020>

⁴ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької і романської філології, факультет іноземної філології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 61002, Україна, м. Харків, вул. Алчевських, 29, <https://orcid.org/0000-0001-7672-5858>

have the property to transform. The article analyzes the problem of modernization of education and personality development in the context of modern civilizational changes. Education plays an extremely important role in the world, as it is a key factor in the development of society and economy, technology, and science. The factors affecting the development of the modern education system, as well as the requirements that modern civilization places on a person's personality, are highlighted. In particular, the topics of digital education, innovative approaches to learning, creativity and critical thinking, social responsibility, and changing approaches in pedagogical practice are considered. The main tasks of pedagogy in post-industrial society are formulated in the article. An analysis of the requirements that modern civilization places on a person's personality and the education system are also carried out. Aspects that directly affect the process of transformation of the teaching profession are identified, which include technological progress and the development of information technologies, humanization of the educational process, European integration, changing the role of the teacher in the learning process, and others. Of particular importance is the need to reorient modern teachers to a deep understanding of the new requirements for their professional activity, which are related to competitiveness. These requirements include the willingness to make the most of digital tools that help improve the effectiveness of the educational process, and the implementation of distance education innovations based on the new capabilities of digital technologies. The results of the research can be useful for teachers, scientists, students, and everyone who is interested in the problems of modern education.

Keywords: globalization, innovation, personality development, interactive technologies, transformation, critical thinking.

Вступ

Освіта в сучасному світі відіграє важливу роль у розвитку суспільства та формуванні особистості людини. У зв'язку зі зміною цивілізаційних умов і технологічними революціями, система освіти також зазнає трансформації. Дослідження трансформації професії педагога стає актуальним через виклики сучасного світу, які вимагають нових знань, навичок і підходів у педагогічній практиці.

Одним із провідних завдань педагогіки у постіндустріальному суспільстві є розвиток цифрової освіти. Сучасний світ вимагає від людей уміння користуватися сучасними технологіями, тому педагоги мають бути готові до впровадження цифрових засобів у навчальний процес і розвиток інформаційної грамотності.

Дослідженню процесу розвитку й трансформації освіти у світі присвячена велика кількість робіт вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема Л. Хоружа визначила, що трансформація змісту педагогічної освіти є потребою та вимогою часу й обумовлена новими викликами розвитку суспільства. Застосування технологій у педагогічній освіті допомагає покращити якість та ефективність підготовки вчителів, враховуючи їхні інтереси та схильності, зменшуючи навантаження та уникнувши зайвої інформації [9].

Л. Суценко, О. Андрющенко та П. Суценко у своєму дослідженні розкрили питання цифрової трансформації освіти в умовах діджиталізації суспільства, що безпосередньо пов'язано з переорієнтацією сучасного педагога на глибоке усвідомлення ним нових вимог до його діяльності. Встановлено, що успішне формування цифрової компетентності педагогів можливе шляхом створення сприятливих організаційно-педагогічних умов, таких як наявність стійких мотивів у майбутніх учителів, які вказують на їх орієнтацію на здобуття цифрової компетентності, створення цифрового освітнього середовища за допомогою впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), спрямованого на ефективне вирішення професійних завдань із високою продуктивністю, забезпечення оптимальної комунікативної взаємодії між

усіма учасниками освітнього процесу на основі взаємодії між суб'єктами у діджитал-просторі [8].

В. Биков та інші науковці розглянули умови і сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства, зумовлені ними ключові проблеми впровадження інформаційних технологій в освіту, які потребують термінового вирішення для успішної трансформації даної системи, а також професії педагога зокрема [2].

Необхідно розвивати інформатизацію системи освіти, використовуючи досягнення науково-технічного прогресу та психолого-педагогічної науки, і, дотримуючись парадигм людиноцентризму та рівного доступу до якісної освіти, принципів відкритої освіти, а також широкого застосування сучасних інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій. Необхідно також поглиблювати співпрацю між навчальними закладами, науковими установами та суб'єктами господарювання в ІКТ-галузі з метою забезпечення якісної освіти.

Мета статті – проаналізувати роль освіти в сучасному світі, а також виявити і проаналізувати фактори, що впливають на трансформацію професії педагога в умовах сучасних цивілізаційних змін, визначити основні проблеми та виклики, які стоять перед сучасною системою освіти.

Результати

Освіта відіграє надзвичайно важливу роль у світі, оскільки є ключовим фактором у розвитку суспільства та економіки. Освіта допомагає людям розширювати свої знання, розвивати навички та компетенції, формувати критичне мислення й аналітичні здібності, а також розуміти світові проблеми та шукати шляхи їх вирішення.

Досвід розвинених країн свідчить, що наука та освіта стали основними структурними складовими економіки в сучасному світі. Система освіти виступає ключовим чинником вирішення багатьох соціальних проблем і розвитку суспільства, оскільки вона допомагає людині розуміти необхідність змін у суспільстві [2].

Освіта є ключовим елементом для підвищення конкурентоспроможності країн та їх розвитку. Усвідомлення необхідності освіти та інвестиції в неї є важливим кроком до підвищення якості життя людей, зменшення нерівності та бідності, зміцнення демократії, здатності громадян до самореалізації та активної участі в житті суспільства.

Окрім того, освіта є важливим інструментом для зміни свідомості та поведінки людей, сприяє формуванню толерантного, відкритого та рівноправного суспільства, що поважає права людини та природні ресурси.

У сучасному постіндустріальному суспільстві освіта відіграє роль соціального та професійного захисту для людей, допомагає швидко адаптуватися до змін у житті. Освіта сприяє розвитку людського розуму та духовних сил, даючи змогу кожній людині стати самодостатньою особистістю [3, с. 10].

Освіта допомагає не лише вирішувати особистісні та професійні проблеми, а й розуміти перетворення, що відбуваються в суспільстві, та бути активним учасником цих змін.

Кожне суспільство передає свою спадщину через систему освіти, що забезпечує молодій людині знання, уміння та навички, необхідні для вступу у соціальні структури, адаптації до змін та здійснення самореалізації як особистості та фахівця (рис. 1).

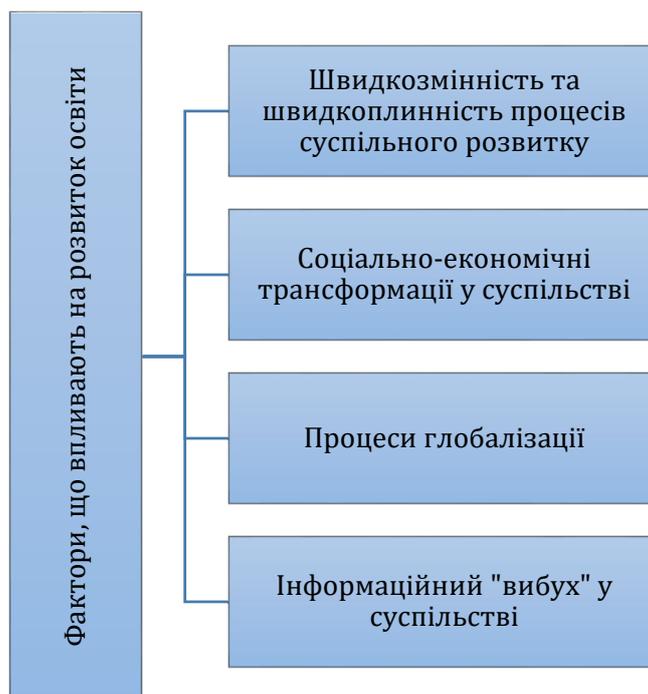

Рис. 1. Фактори, що впливають на розвиток освіти у світі

Джерело: [6].

Держава, яка є головним суб'єктом утримання системи освіти і визначення її стратегічних напрямків модернізації, є показником якості життя суспільства, особливо в економічно розвинутих країнах. Глобальні тенденції соціально-економічного розвитку суспільства повинні бути враховані, щоби визначити місце освіти в даній економічній системі.

У сучасному світі, де відбуваються швидкі зміни, професійний розвиток і саморозвиток фахівців є важливим для забезпечення сталості суспільства. Особливо важливо, щоб педагоги постійно рухалися по своїх професійних траєкторіях, аби відповідати викликам часу. Динаміка розвитку професійної компетентності педагога концептуалізується теоретично та нормативно формалізується відповідно до вимог, що є нормативними.

У світлі значних змін у галузі освіти особливо важливим стає розвиток професійної компетентності сучасного педагога та переадресація його мислення на усвідомлення сучасних вимог до педагогічної діяльності.

Умови європейської інтеграції України призвели до діджиталізації, яка викликала трансформаційні зміни в усіх сферах життя. Оскільки освіта є важливою складовою суспільства, вона також не може залишитись осторонь цього процесу. Тому дуже важливо переорієнтувати сучасного педагога на нові вимоги до його професійної діяльності [1]:

- використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- здатність до цифрової трансформації освітнього процесу;
- впровадження передових технологій;
- створення інтерактивного цифрового інформаційного простору та інше.

У зв'язку з широким застосуванням ІКТ в глобальній освітній системі виникли нові методи та форми навчання, такі як електронне навчання, мобільне навчання, використання хмарних технологій, масові відкриті онлайн-курси та ін. Однак в Україні вони повільно впроваджуються в національну систему освіти.

Концепція випереджальної освіти є також важливою, щоби забезпечити готовність молодих людей до життя в суспільстві та розвитку їхнього творчого потенціалу. На сьогоднішній день педагог має бути готовим до використання сучасних технологій в навчальному процесі, до роботи зі здобувачами освіти з різними культурними та соціальними характеристиками, до врахування вимог ринку праці та соціальних потреб суспільства [5, с. 38].

Крім того, зростає важливість розвитку педагогічної компетентності у використанні інноваційних технологій і цифрових інструментів. Педагог повинен ефективно використовувати різні засоби технологій у навчальному процесі, щоби забезпечити якісну освіту та підготувати здобувачів освіти до викликів, які їх очікують на ринку праці (табл. 1).

Таблиця 1

Основні аспекти трансформації професії педагога

Аспект трансформації	Опис
Технологічний розвиток	Швидкий розвиток технологій може змінити традиційні методи навчання та вимагати від педагогів додаткових навичок у використанні сучасних технологій.
Зміна підходів до навчання	Виникають нові підходи до навчання, такі як активне навчання, дистанційне навчання, проєктне навчання тощо. Педагоги можуть потребувати переосмислення своїх методів і навичок, щоби працювати за новими підходами.
Культурні та соціальні зміни	Педагоги можуть потребувати розуміти культурні різниці та соціальні тенденції, щоби відповідати на змінні потреби своїх учнів.
Міжнародна співпраця	Розвиток міжнародної співпраці в галузі освіти може вимагати від педагогів знання міжкультурної комунікації та мовних навичок.

Джерело: [8].

Освіта в суспільстві має важливу роль у готуванні людей до зустрічі з різними видами криз і катастроф, які можуть мати глобальний вплив. Це вимагає від людей не лише формальних знань, а й розвинутих здатностей до нетрадиційних дій і мислення. Освіта повинна включати функції розвивального випередження та формування антикризової поведінки, щоби забезпечити підготовку людини до вирішення кризових ситуацій і проблем переходу суспільства на шлях сталого розвитку.

Через те, що більшість освітніх програм здебільшого зосереджені на професійних навичках, це зменшує здатність випускників адаптуватися до швидко мінливих вимог ринку праці. З цієї причини, окрім опанування твердих навичок, неформальна освіта має наголошувати на розвитку високого рівня некогнітивних або м'яких навичок здобувачів освіти, таких як:

- критичне мислення;
- робота в команді;
- вирішення проблем;
- креативність;
- вирішення конфліктів;

- комунікативні навички, які можуть використовувати в різних сферах діяльності [11].

У таблиці наведено основні факти, якими відрізняються м'які та соціальні й емоційні навички (табл. 2).

Таблиця 2

Різниця між м'якими («soft skills») та соціальними й емоційними навичками

	М'які навички	Соціальні та емоційні навички
Визначення	Навички, які дозволяють людині взаємодіяти з іншими та ефективно вирішувати завдання, пов'язані з комунікацією, лідерством, управлінням часом, творчістю тощо.	Навички, які дозволяють людині розуміти та контролювати свої емоції, взаємодіяти з іншими, розвивати емпатію та співчуття, вирішувати конфлікти тощо.
Приклади	<ul style="list-style-type: none"> - комунікація; - лідерство; - співпраця; - управління проектами; - презентації; - творчість; - креативність; - критичне мислення; - вирішення проблем; - управління часом та стресом 	<ul style="list-style-type: none"> - емоційна інтелігентність; - самоконтроль; - емпатія; - співчуття; - управління конфліктами; - міжособистісні відносини; - здатність до співпраці; - толерантність; - культурна компетентність; - мотивація та самопізнання
Застосування	Усі професії вимагають м'яких навичок, особливо педагогі.	Особливо важливі для професій, що пов'язані зі взаємодією з людьми, такі як психологи, соціальні працівники та педагогі.

Джерело: власна розробка авторів.

М'які навички відіграють важливу роль у професії педагога, оскільки вони допомагають педагогам взаємодіяти з учнями та колегами, підвищують ефективність навчального процесу та забезпечують успіх у професійному житті. Педагогі, які володіють м'якими навичками, здатні підтримувати позитивну атмосферу в класі, вирішувати конфліктні ситуації та допомагати учням розвивати міжособистісні навички. Крім того, вони можуть стати ефективними лідерами, організувати роботу з колегами, створювати сприятливі умови для професійного розвитку всіх учасників навчального процесу [7].

У сучасній освіті, де навчальні програми та технології постійно змінюються, м'які навички стають щоразу важливішими для педагогів. Вони допомагають забезпечити успіх у навчанні та підготувати учнів до життя в сучасному світі, де міжособистісні вміння та здатність до співпраці стають все більш важливими [4].

Серед різних концептуальних домінант, на яких базується сучасна освіта, виокремлено кілька стратегій перетворення змісту педагогічної освіти [9, с. 10]:

- аксіологічна – базується на визнанні цінностей як основи освіти. Вона наголошує на розвитку моральних та етичних принципів у навчальному процесі, зокрема на вихованні учнів у дусі людяності, толерантності та взаєморозуміння;

- андрагогічна – спрямована на саморозвиток і самоорганізацію студентів. Вона передбачає активну участь учнів у процесі навчання, створення умов для самостійного вивчення матеріалу та розвитку критичного мислення;
- акмеологічна – базується на принципі досягнення найвищого рівня майстерності та компетентності у конкретній сфері. Вона підтримує розвиток професійної компетенції студентів і сприяє досягненню максимального результату в навчанні;
- технологічна – орієнтується на використання новітніх технологій і методів навчання. Вона передбачає використання електронних підручників, відеоуроків та інтерактивних ресурсів, що допомагають учням краще засвоювати навчальний матеріал.

Ці стратегії відповідають сучасним трендам європейської освіти. Кожна з цих стратегій має певні особливості та предметне поле і може бути впроваджена самостійно у зміст педагогічної науки. Проте це потребує перебудови, розроблення та впровадження нових дисциплін у навчальний процес.

Загалом педагогу сучасності мають бути притаманні такі провідні якості (рис. 2):

Рис. 2. Провідні якості сучасного педагога

Джерело: власна розробка автора.

Отже, сучасна педагогічна освіта повинна спрямовуватися на розвиток тих якостей педагога, які є домінуючими як у контексті її реформування, так і з точки зору потреб суспільства, економіки та прагнення країни до досягнення європейських стандартів.

Освіта є ключовим елементом у забезпеченні здорового способу життя, у тому числі здорового харчування. Правильне харчування, що відповідає якісним і кількісним потребам організму, разом з іншими факторами соціального середовища, забезпечує фізичну та розумову працездатність, витривалість та підвищує імунітет організму проти інфекцій та шкідливих фізичних чинників. Це, в свою чергу, сприяє оптимальному розвитку людського організму та є важливим фактором довголіття [10]. Педагоги відіграють важливу роль у формуванні здорових звичок серед студентів і можуть сприяти розвитку знань та навичок щодо здорового способу життя.

Вимоги до особистості педагога змінюються залежно від змін у соціумі, але існують деякі сталі елементи, які не змінюються з часом. Ці елементи є унікальними для професії педагога, особливо через її орієнтацію на майбутнє. Сьогодні педагог виховує дітей для майбутнього, а сам був вихований на цінностях минулого.

Сучасний педагог повинен мати компетентність у психологічній та емоційній сферах, бути лідером і менеджером, володіти навичками ефективної комунікації, бути чесним, чуйним, тактовним і толерантним. Він має бути також успішним професіоналом, майстерно володіти своїм предметом та любити як дітей, так і свою професію [6].

Сьогодні завдання педагога полягає в тому, щоби створювати умови для розвитку учнів, їхніх здібностей і творчого сприйняття знань, а також формувати навички самостійного мислення та мотивації до вивчення предметів. Учні повинні навчитися не лише відповідати на запитання, а й вміти ставити їх та шукати відповіді.

Завдання педагога – демонструвати універсальні методи дій, ініціювати та консультувати учнів, знаходити способи включення всіх до роботи та створювати умови для набуття учнями життєвого досвіду [8, с. 148].

У сучасному суспільстві навичка самостійного навчання протягом життя є ключовою для успіху. І хоча технічні засоби змінюють процес навчання, роль педагога залишається незмінною. Він зостається наодинці зі своїм учнем, готуючи його до майбутнього життя. Ця робота вчителя має велике значення та вічність.

Висновки

Сучасний світ вимагає від педагогів більш широкого спектра знань та навичок, ніж раніше. Освіта повинна спрямовуватись на розвиток таких якостей педагога, як креативність, інноваційність, спроможність до адаптації до змін, уміння працювати в команді та використовувати новітні технології. Окрім того, педагоги повинні бути готові до викликів сучасного світу та вміти навчати своїх учнів відповідальності, толерантності й етичних стандартів. Трансформація професії педагога потребує великої уваги та підтримки від держави та суспільства, але при цьому може сприяти покращенню рівня освіти та досягненню європейських стандартів.

Загалом, трансформація професії педагога у сучасному світі полягає в постійному оновленні професійної компетенції та адаптації до змін, які відбуваються в суспільстві та на ринку праці.

Перспективами подальших досліджень є використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та їх вплив на якість навчання, зокрема аналіз ефективності використання різних типів електронних навчальних платформ і програм для педагогічної підготовки.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Особистість педагога: у вимірі запитів XXI століття. *Дошкільне виховання*. 2019. № 4. С. 3–5. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27531> (дата звернення: 02.02.2023).
2. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. № 1. С. 27–36. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36) (дата звернення: 02.02.2023).
3. Глушко О. Компетентнісний підхід в освіті: європейський досвід. *Науково-педагогічні студії*. 2021. № 5. С. 8–21. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-8-21> (дата звернення: 02.02.2023).

4. Лазаренко Н. Суперечності, проблеми і парадокси в системі сучасної педагогічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2019. № 53. С. 5–9. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5198> (дата звернення: 02.02.2023).
5. Марковець О. С. Використання інтернет-ресурсів та цифрових технологій у професійній діяльності педагога. *Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті*: зб. матеріалів II Міжн. наук.-практ. конф. в рамках Міжнародного освітнього форуму «Цифрова трансформація освіти». Рівне : РОІППО, 2020. С. 38–40.
6. Пролеєв С. Шанси освіти у глобальному світі. *Філософія освіти*. 2019. Т. 2, № 25. С. 35–55. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2019-25-2-2> (дата звернення: 02.02.2023).
7. Смагін І. І. Проблеми гармонізації професійних вимог у стандартах педагогічної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2019. 2(45). С. 164–168. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2019.45.164-168> (дата звернення: 02.02.2023).
8. Сущенко Л. О., Андрущенко О. О., Сущенко П. Р. Цифрова трансформація закладів вищої освіти в умовах діджиталізації суспільства: виклики і перспективи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. № 2(51). С. 157–162. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.157-162> (дата звернення: 02.02.2023).
9. Хоружа Л. Сучасні стратегії трансформації змісту педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2020. № 33. С. 8–16. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2020.33.1> (дата звернення: 02.02.2023).
10. Шавель Х. Є. Деякі аспекти харчування студентів. Тези. *Розвиток фізичної культури та спорту в умовах воєнного стану*: матер. міжнародної наук. конф., м. Ченстохова, Республіка Польща, 5–6 жовтня 2022 р. Ченстохова, 2022. С. 116–119. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-253-1-28> (дата звернення: 02.02.2023).
11. Boiko A. Innovative Development of Non-Formal Education in Ukraine: Definition of Soft Skills. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*. 2021. Vol. 25, No. 1. P. 22–33. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-22-33> (дата звернення: 02.02.2023).